



АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

ПРАВОРОЗУМІННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ОСНОВИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Дем'янчук Віталій

доктор юридичних наук,

професор, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-

правових дисциплін, академік ААПН,

ректор Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

м. Рівне, Україна

Фундаментальними цінностями сучасної Європи очевидно можна вважати науку і освіту. Увага до них характеризує європейську цивілізацію і є однією з принципових ознак європейського культурного мислення. Свідченням тому є стандартна вимога для здобувачів освіти у європейських вишах долучатися до науково-дослідної діяльності у контексті професійної підготовки і здобуття професійної кваліфікації. У цьому плані не є винятком здобувачі юридичного фаху. У прагненні відповідати європейським стандартам професійної підготовки значна увага науково-дослідній компоненті надається нині і в українських ЗВО. Відповідно актуалізується і проблематика організації наукової роботи у вишах і практичні питання здійснення продуктивного наукового дослідження. Зокрема, на наше переконання, спеціальної уваги потребує феномен праворозуміння як елемент методологічної основи наукового дослідження.

Принциповою тезою для нас є твердження І. Антошиної, що є ознаки загального характеру, які притаманні всім без винятку науковим дослідженням: «чітка спрямованість на досягнення конкретної мети; актуальність, унікальність та новизна; направленість на відкриття нового і невідомого; використання оригінальних ідей та підходів; логічна обґрунтованість і доказовість запропонованих теорій та гіпотез; спрямованість теоретичних здобутків на практичну реалізацію; впорядкованість та системність процесу наукового дослідження» [1]. При цьому успіх дослідження значною мірою залежить від підбору методологічного інструментарію, що прямо пов'язано із коректним визначенням методологічної основи дослідження. Українські дослідники Ф. Чмиленко і Л. Жук обґрунтовано наголошують, що від чіткого визначення методологічної основи дослідження суттєво залежить



досягнення мети і виконання завдань наукового дослідження. При цьому методологічну основу дослідження науковці визначають, як «основне, вихідне положення, на якому ґрунтується наукове дослідження» [2, с. 5].

З означеного походить необхідність особливої уваги до питань методології наукових досліджень у контексті організації й здійснення науково-дослідної діяльності здобувачів освіти. При цьому, акцент має бути зроблений на засвоєння ними того факту, що «методологія – це, перш за все, теоретичне уявлення про саме явище й про можливості його вивчення з метою практичного вдосконалення, без чого ніяке практичне вдосконалення соціальної практики не має сенсу, а реформування буде щонайменше неефективним, якщо не шкідливим» [3, с. 35]. На підставі феноменологічного підходу методологію обґрунтовано розглядати як специфічний предмет пізнання, багаторівневу систему соціально апробованих принципів, правил і засобів теоретичної та праксеологічної діяльності [4, с. 478]. Зрештою, концептуально методологія – це вчення про систему наукових принципів, форм і способів дослідницької діяльності, яка, як наголошують Ф. Чмиленко і Л. Жук, має чотирирівневу структуру. «Нині розрізняють фундаментальні, загальнонаукові принципи, що становлять власне методологію, конкретнонаукові принципи, які лежать в основі теорії тієї чи іншої дисципліни або наукової галузі, і систему конкретних методів і технік, що застосовуваних для виконання спеціальних дослідних завдань» [2, с. 5].

Зважаючи на означене справедливо стверджувати, що методологічна досконалість сучасного наукового дослідження пов'язане з усвідомленням й розумінням дослідником (у нашому випадку – здобувачем освіти, який займається науковою діяльністю) феномену методології як сукупності найбільш суттєвих елементів теорії – парадигм, принципів й методологічних підходів, що детермінують зміст досліджень певної наукової галузі. При цьому для досліджень у сфері правознавства парадигмами, що становлять методологічну основу дослідження є парадигма позитивізму і парадигма правового натуралізму, як пов'язанні з відповідними типами праворозуміння – позитивістський (легістський, етатистський, нормативістський) і природно-правовий (юснатуралізм або правовий натуралізм). Означені типи праворозуміння є відмінними за своїм ідейним навантаженням і візіями змісту, призначення і функції права [5].

Так позитивістський тип праворозуміння заснований на тому, що право і закон тотожні явища, визначальною ознакою права є владний примус, а право і мораль не корелюють, отже право поза оціночних і моральних суджень. Відповідний тип праворозуміння визначає логічність звернення до таких підходів, як-от системно-структурний, технологічний, формаційний підхід, статистичний, порівняльно-правовий.



Своєю чергою природно-правовий тип праворозуміння ґрунтується на положенні, що право є духовним феноменом, який втілює ідеали справедливості, моральності, свободи і рівності. Цей тип праворозуміння акцентує увагу на незалежності об'єктивних засад права від волі людини й суспільства, установлень держави, і, водночас, допустимості суджень про право у морально-етичних і ціннісних категоріях. З означеного походить доречність у дослідженнях у парадигмі правового натуралізму використовувати такі методологічні підходи (й відповідні їм методи досліджень), як-от феноменологічний, аксіологічний, культурно-історичний, постмодерністський.

Неважко помітити, що різні типи праворозуміння детермінують принципово різні способи дослідження феномену права й державно-правових явищ, а отже і потенційні результати таких досліджень. Відповідна різниця має бути врахована у контексті організації і здійснення науково-дослідної роботи, що можливо за умови сформованості у здобувачів освіти належного рівня методологічної культури й розуміння основних положень сучасної філософії науки. Очевидно, що вирішення відповідного завдання можливе під час реалізації освітньо-професійних програм підготовки майбутніх правників усіх освітніх рівнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антошина І. В. Методологія як фундаментальна основа наукового дослідження. *Академічні візії*. 2024. № 27. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/957/857> (дата звернення: 05.08.2024).
2. Чмиленк Ф. О., Жук Л. П. Посібник до вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень». Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2014. 48 с.
3. Лук'янова Г. Ю. Методологічні основи дослідження права у сучасній юридичній науці. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2011. Вип. 4. С. 33–43.
4. Леоненко Т. Методологічні основи дослідження феномена злочинності на релігійному ґрунті як соціально-правового явища. 2017. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2017. № 861. С. 476–485.
5. Кравцов І. Поняття та основні типи праворозуміння. *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Sv. 5, Vyd. 5. С. 66–71.